

El nom d'Orfeó, les corals i orfeons catalans

L' Origen de la paraula Orfeó i el mite d'Orfeo i Eurídice

La paraula *orfeó*, que designa una agrupació de cantaires, molt arrelada a la cultura catalana, com és el cas dels Cors Clavé, la Coral Sant Jordi i també a l'euskera, l'Orfeó Donostiarra, que té el seu origen en el mite grec d'*Orfeo*. (En català s'ha acceptat d'escriure "Orfeo" en la transcripció fonètica dialectal de Barcelona que fa de la "o" una "u": "Orfeu". No obstant, en aquest escrit, conservaré la seva grafia tal com la diem la gent de les terres de Lleida: *Orfeo*, perquè ajuda a entendre més fàcilment la relació de la paraula amb *Orfeó amb el mite d'Orfeo o Orfeu*)

La mitologia grega ens diu que Zeus, el Pare de tots els déus, va regalar a Apol·lo un instrument musical, una lira de **set 11** cordes. Amb aquest instrument el déu Apol·lo va aconseguir fer sonar una música que entendria els éssers humans i els éssers divins. Era la poesia feta música i el seu cant esdevingué un aliment per l'ànima. Aquella música era el so més deliciós de la naturalesa i el llenguatge que harmonitzava, posava en contacte i permetia en diàleg entre totes les criatures (idees, elements, humans, déus) i Zeus, el Creador

Orfeo fill d'Apol·lo i de la musa Calíope, va aprendre música amb el seu pare i compartia amb ell el gust per la música i el cant. Un dia anava pel bosc cantant acompanyant-se de la *Lira d'Apol·lo* que era una lira de 7 cordes, quan de cop va veure a una nimfa dels arbres anomenada Eurídice que se'l mirava tot escoltant-lo atentament des d'un arbre i en va quedar enamorat. Amb una branca d'aquell arbre es va fer una lira nova a la que va afegir dues cordes en honor de **les 9 Muses** existents en el Parnàs, el món de les muses. Així va néixer al *Lira d'Orfeo*, que és una lira de 9 cordes. La música de la lira d'*Orfeo* va superar la música d'Apol·lo en el teixit musical de les interpretacions, arribant a ser la més bonica que en cap lloc de l'Univers s'hagi escoltat mai.

Orfeo, el gran músic, coneixedor del poder de la melodia per a sotmetre a la seva voluntat les criatures animades i inanimades, profeta i mestre.

Orfeo viatja amb els herois i els fa passar pels camins lliures de les temptacions de les sirenes perverses amb el màgic poder del seu cant. Músic màgic que encanta amb el seu cant tota la Natura. La seva qualitat que sobresurt és la delicadesa, sempre al costat de la civilització i de les arts de la pau. El poder de la lira orfica...L'equilibri entre Apol·lo i Dionís...

Tiziano. Orfeo i Eurídice (1511)

Les llegendes sobre la lira d'*Orfeo* són moltes. De la seva música es diu que aquietava els mars turmentosos doncs les onades es calmaven quan l'escoltava i el mateix es diu dels vents, de les feres, dels humans, dels déus,... Tot allò que es creat vibrava a l'uníson o se sentia afectat per les vibracions de la música i el cant que feia *Orfeo* amb la seva lira.

De entre les llegendes n'hi ha una que diu que *Orfeo* va venir a la Costa Brava catalana i que en veure les muntanyes de la deessa Pirene, els Pirineus, es va sentir inspirat i va compondre una cançó que va provocar una emoció molt gran a les muntanyes o les muses de les muntanyes que commogudes van fer sorgir del fons del mar el Cap de Creus.

Una altra llegenda és la dels Argonautes, herois que amb la nau Argos van partir a la recerca del Belló d'Or ("Vello d'Or") la pell del qual donava l'eterna joventut i el coneixement, ja que la seva música va encantar el drac que el protegia, i també va eclipsar el cant malèfic de les sirenes que tornaven bojós i feien perdre el bon camí als mariners.

Tothom: Les idees, les Muses, els elements, la vegetació (flors, arbres i plantes), els esperits de la terra, els esperits de l'aire, els esperits de l'aigua, els esperits del foc, la naturalesa, els humans, els déus,... tot allò que era creat, cercava un lloc entre les vibracions que emanaven de les 9 cordes de la lira d'*Orfeo* per sentir-se feliç.

El seu so exquisit feia vibrar les emocions fins a un nivell mai aconseguits fins aleshores, permetent a tot ser, viu o mort, quasi arribar dins a les esferes superiors del cel que és el lloc on tenen la morada els déus.

Rubens. Orfeo i Eurídice

Un dia, però, la seva estimada Eurídice va morir a causa de la picada d'una serp mentre fugia d'Aristeo – fill d'Apol·lo i Cirene -. *Orfeo*, es va quedar molt desconsolat. Va baixar a l'Infern per rescatar-la tot i saber les dificultats que es trobaria. A la porta de l'Infern o Hades es va trobar el monstre Cerbero, dit *Can Cerbero* doncs es tractava d'un gos. *Orfeo* el va apaivagar amb la seva música i així va superar aquesta dificultat o prova. La seva música el va guiar i va fer-li superar les proves durant el seu viatge per la densa foscor dels móns de les ombres. Finalment després d'un llarg viatge va arribar davant del rei de l'Hades, el qual, en escoltar la seva música, li va

concedir el retorn de la seva estimada Eurídice tal com *Orfeo* volia, però, amb una condició: No veure-li la cara fins que fossin arribats al món dels vius.

Els dos amants van començar a fer el camí de tornada, però quan estaven a punt d'arribar al món dels vius, *Orfeo* va aixecar el vel de la seva estimada Eurídice per mirar-li la cara transgredint el pacte que havia fet amb el rei de l'Hades, i, aquesta es va convertir en fum tot desapareixent de la seva vista dispersada en els aires.

El dolor per la pèrdua de la seva enamorada li va impedir que tornés a tocar la lira com ho havia fet abans. Sense la música, el mar, els vents, els elements i totes les criatures de la naturalesa van quedar desfermades i la seva harmonia es va trencar provocant tota mena de desgràcies degut a la manca de les vibracions de bona música.

Els déus com a homenatge a *Orfeo*, van col·locar la Lira en el cel en forma d'estrelles. Així va néixer la constel·lació de la Lira que té 286 ° i ocupa el lloc 52 en tamany entre les 88 constel·lacions del firmament fins avui conegudes. De les seves estrelles, la més lluent és l'estrella Vega que conjuntament amb l'estrella Èpsilon corresponen als arcs de fusta de la lira d'on surten les nou cordes.

El mite d'*Orfeo* és la base en la que es fonamenta una religió que es coneix amb el nom d'orfisme. Aquesta religió està relacionada amb la filosofia de Plató i Pitàgores. En ella es basen molts plantejaments de la filosofia esotèrica i de la gnosis cristiana que fa comparacions entre Eva, la dona d'Adam que va ser temptada per una serp, i Eurídice que també va ser picada per una serp.

Els càtars trobaven un paral·lelisme entre "*Orfeo* i Eurídice" i els "trobadors i la seva Dama". Dels trobadors, protagonistes durant l'Edat Mitjana de l'anomenat amor cortès, se'n diu que tenien també una música i uns poemes màgics i misteriosos.

El llenguatge de la càbala, en general i també al càbala cristiana, explica el mite d'*Orfeo* i Eurídice tot situant l'Infern a la sefirah de *Malkuth* i el cel a la sefirah de *Kether* de tal manera que el seu viatge és converteix en el recorregut que fan els iniciats tot seguint el camí de les 10 sefirot de l'Arbre de la Vida; arbre, conegut també amb el nom d'Arbre Sefiròtic, Arbre del Coneixement o Arbre del Seny.

Hi ha qui fan una lectura esotèrica del llibre de Salomó el "*Cant dels Cants*" en el mateix sentit iniciàtic que es fa en la religió de l'orfisme amb els "*Himnes Òrfics*" que són poemes convertits en cants sagrats.

En la història de la música, les primeres òperes creades pel grup de la "*Cammerata Fiorentina*" es basaven en el mite d'*Orfeo*. Actualment es molt coneguda l'òpera que porta el nom d'*Orfeo* i Eurídice composta per Christoph Willibald Gluck compositor alemany nascut a Erasbach el 1714.

En la òpera sobre *Orfeo* de Monteverdi, hi ha un final feliç: els déus i al capdavant d'ells Zeus, s'apiaden d'*Orfeo*, fan viure Eurídice i els deixen marxar junts, per sempre, immortals.

Els orfeons, són agrupacions de cantaires que amb els seus cants aspiren a restituir l'ordre òrfic o l'Ordre d'Orfeo que és el de l'harmonia entre totes les coses, les nacions i criatures de la Creació. L'ordre que porta la Veritat a la consciència, la felicitat al cor, la justícia al món i tot plegat, la pau, per la màgia de la música i els sons musicals amb tot el que aquesta art comporta de matemàtica, geometria, ètica i ciència en totes les seves diverses manifestacions.

La música, és una manifestació cultural que ha estat present a la cultura catalana de la que he parlat en el meu article "*Els Trops del monestir de Ripoll, l'escriptura musical en tetragramma, els càtars, els trobadors i el cant de la Sibila*". La qüestió que em plantejo és: els cants òrfics, tenien o tenen alguna relació amb la música que es fa tenint en compte els quatre elements de la naturalesa, la filosofia pitagòrica i la música hindú tal com ho plantejo a l'esmentat escrit?

Jo sóc de la generació dels anys seixanta, una generació que va veure com la música portava un canvi cultural nivell internacional. Fins i tot a les esglésies, amb el concili vaticà II, es va deixar de cantar en llatí per fer-ho en llengües vernacles.

Aquest mite d'*Orfeo*, s'em fa agradable perquè em fa pensar amb esperança, que la pau al món vindrà amb els sons de la música i no amb el soroll de les armes. Vindrà amb un concert, no vindrà amb una guerra.

Jordi Salat

E mail: josalort@hotmail.com

---

[1] Ramon Llull comença el *Llibre de l'Orde de Cavalleria* dient: “ *En significança de les set planetes qui són cossos celestials e governen e ordenen los cossos terrenals, departim aquest llibre de Cavalleria en set parts*”

El canelobre simbòlic dels jueus la *Menorah*, també té set braços i a cada braç li correspon un planeta i uns atributs concrets. Em pregunto:

¿ Podem considerar la presència d'aquesta xifra “set” com un denominador comú dins d'algun marc cultural general en el que hi participi la cultura hel·lènica (jònica) , el pensament filosòfic de Ramon Llull i la càbala hebrea?